

Ali el-Kârî'nin Hanefî Mezhebi'nde İstidlal Edilen Âhâd Haberler Hakkındaki Değerlendirmeleri

Ali al-Qârî's Evaluations on The Hadithes Used as a Proof in Hanefian Madhhab

Hasan KAYAPINAR

Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Adana/Türkiye, hasankayapinar03@hotmail.com

Makale Bilgisi/Article Info:

Geliş/Received: 07.11.2019 Düzeltme/Revised: 21.11.2019 Kabul/Accepted: 26.12.2019

Öz:

Fıkıhın önemli kaynakları arasında yer alan sünnetin büyük çoğunluğu âhâd olarak nakledilmiştir. Ancak âhâd haberlerin birçoğu arasında teâruz bulunduğu için bu haberlere bir metodoloji çerçevesinde yaklaşma zorunluluğu doğmuş, bu da mezheplerin bu haberleri kabul noktasında farklı yaklaşımlara sahip olmasına neden olmuştur. Farklı mezheplere mensup âlimler, kendi ekollerinin âhâd haber karşısındaki tutumunu izah edebilmek için hacimli eserler kaleme almışlardır. Hanefî âlimlerinin kullandığı hadisleri inceleyen eserlerin başında Ali el-Kârî'nin *Fethu Bâbi'l-Înâye* isimli şerhi gelmektedir. Ali el Kârî küçük yaşlarda taşındığı Mekke'de hadis ve fıkıh başta olmak üzere dini ilimler alanında kendisini oldukça iyi bir şekilde yetiştirmiştir. Müellifin bu hususu teyit eder nitelikte muhtelif alanlarda önemli eserleri bulunmaktadır. Ali el-Kârî *Fethu Bâbi'l-Înâye* eserinde Hanefî mezhebinin temellendirmesini yapmakta, özellikle mezhebin hadislere karşı yaklaşımını ele almaktadır. Bu çalışmada görüldüğü üzere Hanefî mezhebi, âhâd haberi bir metodoloji çerçevesinde titiz bir şekilde ele almış ve kaynak olarak kullanmıştır. Bu çalışmada Ali el-Kârî'nin âhâd haber ile ilgili teorik görüşleri ele alınmış, daha sonra bazı fûrû-ı fıkıh örnekleri üzerinden âhâd haber ile istidlal yöntemi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Hanefî Mezhebi, Ali el-Kârî, Usul, Âhâd haber.

GİRİŞ

İslam hukuku, yapısı itibarıyla Kur'an ve sünnete dayanmak durumundadır. Bu husus teorik olarak kabul edilmekle birlikte pratikte oldukça derin tartışmalar söz konusudur. İslam hukukunun önemli bir kaynağı olan Kur'an etrafındaki tartışmalar, ayetlerin delaleti noktasında yaşanmış bize intikali ise tevatüren gerçekleşmiştir. Ancak diğer bir kaynak olan sünnetin bütünü aynı güvenilirlik derecesinde aktarılamamıştır. Bu durumda sünnet, rivayetlerin sübutu açısından bazı tasnife tabi tutulmuştur. Âhâd olarak isimlendirilen hadis bu açıdan ele alınan tasnifin içinde bulunmaktadır. Âhâd haberin muhtelif tanımları yapılmakla birlikte genel kabule göre mütevâtir seviyesine ulaşamamış haberler âhâd sınıfında ele alınmıştır.¹

Mezhepler arasındaki farklı hükümlerin verilmesinin en temel sebeplerinden biri âhâd haber ile istidlal noktasındaki görüş ayrılıklarıdır. Özellikle Hanefî mezhebi âhâd haberler ile amel etmemekle itham edilmiştir. Hanefî âlimleri de bu ithamın yersiz olduğunu ispatlama adına pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserlerin başında da Ali el-Kârî'nin *Fethu Bâbi'l-Înâye* isimli kitabı gelmektedir.

Ali el-Kârî'nin pek çok alanda çalışması bulunmakla birlikte hadis alanında da önemli çalışmaları mevcuttur. Müellifin hadis alanına vukûfiyeti, söz konusu eseri daha da önemli hale getirmektedir. Zira müellif bu eserinde, Hanefî mezhebinin hadislerle amel ettiğini çeşitli açılardan göstermektedir. Ayrıca Hanefîlerin amel etmediği hadisleri ele almakta ve bu hadislerle amel edilmemesinin gerekçelerini tartışmaktadır.

YÖNTEM

Âhâd haber konusu gerek usul gerekse fûrû-ı fıkıh kitaplarında etraflıca ele alınmıştır. Bu çalışmada Ali el-Kârî'nin açıklamaları özelinde bazı fûrû meseleler üzerinden Hanefîlerin âhâd haber ile amel konusundaki yaklaşımları ele alınmıştır. Öncelikle Ali el-Kârî'nin usul kitabından teorik olarak âhâd haber konusundaki görüşleri incelenmiştir. Daha sonra bazı fûru konulardaki değerlendirmeleri üzerinden müellifin âhâd haber konusuna yaklaşımı tespit edilmiştir.

1. Ali el-Kârî'nin Hayatı

Ali el-Kârî'nin tam ismi ve künyesi Ebu'l-Hasan Nûruddin Ali b. Sultan Muhammed el-Kârî el-Herevî el-Mekkî'dir. Ali el Kârî'nin doğum yeri Herat'tır. Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak tabakât kitaplarındaki bilgilere göre müellif çocukluk çağlarında Mekke'ye yerleşmiş, hayatını burada sürdürmüş, Mekke'de vefat etmiştir ve Mualla mezarlığına defnedilmiştir. Ali el-Kârî İslam coğrafyasında tanınmış ve saygı duyulan bir alimdir. Nitekim vefat haberi Mısır'a ulaşınca Ezher Camii'nde kendisi için

¹ Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali Cürçânî, *Kitab'üt-Ta'rifât*, nşr. Muhammed Abdurrahman Maraşlı (Beirut: Daru'n-Nefâis, 2003), 161; Ömer Korkmaz, *Osmanlı Fıkıh Usûlü Anlayışı - Fudayl Çelebi (el-Cemâli) Örneği* - (Ankara: Bizim Büro, 2017), 52.

gıyâbî cenaze namazı kılınmıştır.² Tabakât kitaplarında Ali el-Kârî'nin vefat tarihinin 1014/1605 yılının Şevval ayı olduğu ifade edilmiştir.³

Ali el-Kârî ilmî şahsiyeti ile pek çok müellifin takdirini kazanmıştır. Leknevî (v. 1886), Ali el-Kârî için “aklî ve naklî ilimleri cem eden bir âlimdir” olarak tavsif etmiştir. Biyografi kitaplarında Ali el-Kârî'nin şöhretinin çok yaygın, kitaplarının ise çok faydalı olduğu belirtilmektedir. Çok farklı alanlarda 180'e yakın eser telif etmiş ve bunların tamamına yakını günümüze ulaşmıştır.⁴

Ali el-Kârî, hat konusunda da oldukça başarılıdır. Hayatı boyunca resmi görev almamış, geçimini ise mahir olduğu hat sanatından kazandığı para ile temin etmiştir. Kitaplarında en faziletli kazancın ise kitabet yolu ile kazanılan para olduğunu ifade etmiştir.⁵ Geçimini kendi kazancından sağlamış olmasının sonucu olarak kimseye minnet etmemiş, kitaplarında yer yer sert ifadeler kullanmıştır. Nitekim Muhyiddin İbn'ül-Arabî (v. 638) gibi aşırı sayılabilecek tasavvufi fikirlere sahip kişileri de çok sert bir şekilde eleştirmiştir.⁶ Bazı kitaplarında Şâfiî ve Mâlikî mezheplerine de sert eleştiriler yöneltmiştir. Bu sert eleştirilerinden dolayı bir kısım ulemâ Ali el-Kârî'nin kitaplarını talebelerine yasaklamıştır.

Diğer yandan Şevkânî (v. 1836) gibi âlimler Ali el-Kârî'nin bu tutumunu takdir eder ve bunu müctehid olmanın bir alameti olarak değerlendirir.⁷ Hayatının son döneminde yazdıklarından hareketle bu sert söyleminden dolayı tövbe edip daha mutedil bir üslup kullandığı söylenmiştir.⁸

2. Ali el-Kârî'ye Göre Âhâd Haberinin Değeri

Nesefî'nin (v. 710) fıkıh usûlüne dair kaleme aldığı *Menâr'ul-Envâr* isimli eserini İbn Habib (v. 808) özetlemiş, Ali el-Kârî de bu özeti şerh etmiştir. Müellif bu çalışmada usûl alanında kendi görüşlerine de yer vermektedir. Müellif Hanefî mezhebine müntesip olmasından dolayı, söz konusu şerhte genel itibarıyla Hanefî mezhebine uygun görüş beyan etmiştir. Bu bölümde Ali el-Kârî'nin âhâd haberler ile ilgili teorik görüşleri ele alınacaktır. İlerleyen kısımlarda ise müellifin âhâd haberler hakkındaki görüşleri fûrû alandaki örnekler üzerinden incelenecektir.

² Abdullah Mirdad Ebu'l-Hayr, *el-Muhtasar min Kitabi Neşri'n-Nevr ve'z-Zeher*, nşr. Ahmed Ali Muhammed Said el Amudi (Cidde: el-Alem'ül-Marife, 1986), 366.

³ Muhammed Abdülhay b. Muhammed Leknevî, *el-Fevâidü'l-Behiyye fi Terâcimi'l-Hanefiyye*, nşr. Seyyid Muhammed Bedruddin Ebu Firas (Beyrut: Daru'l-Marife, ts.), 8.

⁴ Leknevî, *el-Fevâidü'l-Behiyye*, 2: 403; Ahmet Özel, “Ali el-Kârî”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (TDV Yayınları: İstanbul, 1989).

⁵ Nureddin Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye Bi-Şerhi'n-Nükâye*, nşr. Ahmed Ferit Mizyadı (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 2009), 2: 434.

⁶ Özel, “Ali el-Kârî”, 403.

⁷ Muhammed b. Ali eş- Şevkânî, *el-Bedru't-Tâli'*, nşr. Muhammed Ali Bidun (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1998), 1: 305.

⁸ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 2: 7.

Ali el-Kârî, âhâd haberi “bir kişinin” rivayet ettiği haber olarak değil, birden fazla kimsenin rivayet etmesiyle birlikte, meşhur düzeyine çıkamamış haber olarak tanımlamaktadır.⁹

Âhâd haberin hücciyet değeri noktasındaki tartışmaların başında pek çok hadis kitabında aktarılan Zülyedeyn rivayeti gelmektedir. Farklı şekilleri bulunan rivayet şöyledir: Ebu Hureyre “*Rasûlullah bize öğle ya da ikindi namazını kıldırıyordu, namaz bitti ve selam verdi. Zülyedeyn, ‘ya Rasûlellah namaz kısaltıldı mı?’ dedi. Hz. Peygamber de ashabına döndü, kısa kılıp kılmadığını sordu. Onlar da ‘evet’ deyince, döndü ve iki rekat daha kıldı, sonra da iki secde etti*” demiştir.¹⁰

Ali el-Kârî yukarıda aktarılan âhâd haber tanımı ile Zülyedeyn rivayeti arasında çelişki bulunduğu yönündeki itirazları ele almaktadır. Şöyle ki, âhâd haber mahiyet itibarıyla tek kişinin aktardığı haberi de kapsamaktadır. Ancak bu rivayette açıkça görüldüğü üzere Hz. Peygamber tek bir sahâbînin verdiği bilgi ile amel etmemekte, konuyu başka sahâbîlere de sormaktadır.

Ali el-Kârî bu eleştiriye şöyle cevaplandırır: Zülyedeyn hadisi zaruret halinde (umûmu’l-belvâda) vârit olmuş bir âhâd haberdur. O namazda sahâbenin içerisinde söz konusu hatırlatmayı yapmaya daha uygun kişiler vardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber de bu haberin yanlış olduğunu düşünmüş, etrafındakilere sormuş ve aldığı cevap neticesinde haberi kabul etmiştir. Bu haberin zan ifade edip etmediği tartışmasına gelince, bu haber kesin bilgi ifade etmektedir. Zira Hz. Peygamber zâhiren iki kişiye sormuştu. Ancak iki kişinin verdiği haberi orada bulunan bütün sahabe sükûtu ile tasdik etmiş ve böylece haber Hz. Peygamber için tevatür seviyesine çıkmıştır.¹¹

Ali el-Kârî âhâd haberin bilgi değerine ilişkin, bu haberin hem şekil hem de mana itibarıyla şüphe barındırdığını, bundan dolayı da zan ifade ettiğini söyler. Şeklen şüphe barındırmasının sebebi, nakledilen haberin Hz. Peygamber’e isnadının kesin olmaması, manen şüphe barındırmasının sebebi de ümmetin bu haberi kesin doğru kabul etmemesi ve bunun neticesinde de bu haberin itikat alanında katî delil olarak kullanılmamasıdır.

Burada şu da belirtilmelidir ki müellif âhâd haberin şekil ve mana olarak şüphe içerdiğini söylese de bu haber ile amelin vacip olacağını kabul etmekte ve bu konuda şunları söylemektedir: Bu haberin yakîn ifade etmeyip amel gerektirmesinin sebebi, amel için yakîne ihtiyaç olmamasıdır, amel için galip zan yeterlidir. Kitaptaki ifadeler ve sünnetteki uygulamalar bu yöndedir. Daha sonra da bu konuda ulemânın icması in’ikad etmiştir. Kitaptaki delil şöyledir: “*Müminler topluca sefere çıkmasınlar. Her fırkadan bir taife geride kalsın, dini iyice öğrenip anlasınlar ve sefere gidenler geri döndükleri vakit, onları uyarınsınlar.*”

⁹ Nureddin Ali b. Sultan Muhammed Ali el-Kârî, *Şerhu Muhtasari’l-Menâr el-Müsemmâ Tavzîhü’l-Mebânî ve Tenkîhü’l-Meânî*, nşr. İlyas Kaplan (Beyrut Daru Sadır, 2006), 308.

¹⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahîh’ül-Buhârî*, nşr. Halil b. Me’mun Şiha (Beyrut: Daru’l-Marife, 2010), "Sehiv", 5.

¹¹ Ali el-Kârî, *Şerhu Muhtasari’l-Menâr*, 309.

Böylelikle onların sakınmaları beklenebilir.” (Tevbe, 9/122) Bu ayette Allah, uymayı sefere çıkan her firkadan bir taifeye farz kılmıştır. Bu uyarma da dinin emirlerine ilişkin olacaktır ve bu uyarıcıların verecekleri haberler ile amel etmek gerekmektedir. Fırka en az üç kişiden oluşmaktadır. Bu üç kişiden geriye kalanlar olursa, bir ya da iki kişi geride kalıyor demektir. Bir ya da iki kişinin naklettiği haber de âhâd seviyesindedir. Geride kalanların verdiği bilgi ile amel vacip olduğuna göre âhâd haber ile amelin vacip olduğunu söyleyebiliriz.¹²

Ali el-Kârî, âhâd haberle amel edilmesinin gerekliliği konusunda sünnetten şöyle bir istidlâlde bulunmuştur: Hz. Peygamber komşu ülkelere elçiler göndermiştir. Bu elçilerin sayısı mütevâtir bilgi oluşturacak kadar değildi. Bununla birlikte bu elçilerin verdikleri haberler ile amel etmek vaciptir. Diğer taraftan Hz. Peygamber Berîre isimli kölenin kendilerine getirdiği hurmaları yemiştir. Hâlbuki bu hurmaların helal olup olmadığı bilgisi sadece Berîre'ye dayanmaktadır. Bu örnek de âhâd haberin amel gerektirdiğini göstermektedir.¹³

Müellif âhâd haberin bilgi değerine dair bazı değerlendirmeler yaptıktan sonra, âhâd haber ile sabit olan hükme dair şunları söylemektedir: Âhâd haber ile sabit olan hüküm, itikadî değil, amelî farzdır. Çünkü âhâd haberin sübutu zan ifade ettiğinden dolayı, delaleti katî de olsa bu haberler itikadî farz ifade etmez. Farz, kendisinin yok olması sebebiyle meşrutunun da butlanını gerektiren hükümler için tesmiye olunmuştur ve itikadı da gereklidir. Vacip ise itikadın gerekli olmadığını, ancak amel gerekli olduğunu ifade etmektedir. İtikâd gerektirmeyip sadece amel gerektirdiği için amelî farz da denilmiştir. Zira bu hükmün kaynağı zannî delillere dayanmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi zannî delil ile söz konusu amelin hükmü *vacip* olacaktır.¹⁴

Usûl literatüründe sünnet ve müstehap kavramlarının aynı mı yoksa farklı mı olduğu tartışmalıdır. Serahsî, Hz. Peygamber'in fiillerini tasnif ederken; mübah, müstehap, vacip ve farz şeklinde dörtlü taksim kullanmıştır.¹⁵ Serahsî'nin bu tasnifinden hareketle onun, sünnet, müstehap ve mendup kavramlarını aynı anlamda kullandığı söylenebilir. Bazı modern dönem usûl kitaplarında da bu üç kavramın aynı anlamda olduğu söylenmiştir.¹⁶ Merginânî gibi âlimler ise sünnet ile müstehap kavramlarının farklı olduğunu belirtmişlerdir. Kullanımlar incelendiğinde de sünnet kavramının daha bağlayıcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Hz. Peygamber'in bir fiili uygulama sıklığına göre isimlendirme yapılmakta olup, daha sık yaptığı fiillere sünnet hükmü, daha az yaptığı fiillere de müstehap hükmü verilmektedir.¹⁷

¹² Ali el-Kârî, *Şerhu Muhtasari'l-Menâr*, 309.

¹³ Ali el-Kârî, *Şerhu Muhtasari'l-Menâr*, 309.

¹⁴ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 44-45.

¹⁵ Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, *Usûlü's-Serahsî*, nşr. Ebu'l-Vefa el-Afganî (Beyrut: Daru'l-Fikr, 2005), 355.

¹⁶ Muhammed Ebû Zehra, *Usûlü'l-Fıkh* (Kahire Daru'l-Fikri'l-Arabî, 2006), 40.

¹⁷ Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr Merginânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, nşr. Zalul Yusuf (Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 1995), 1: 15.

Sadruşşeria Ubeydullah Mahbubî de, *Fethu Bâbi'l-Înâye*'nin metni olan *Nükaye* isimli eserinde bu iki kavramı ayrı bölümde incelemiştir.¹⁸

Ali el-Kârî, Sünnet ile müstehabın farklı kavramlar olduğunu benimsemektedir. Uygulama örneği olarak da şu meseleyi zikredebiliriz: Hanefî mezhebinde kabul edilen görüşe göre abdestte sakalların hilallenmesi sünnettir. Bu görüş Ebu Yusuf'a aittir. Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre ise sakalların hilallenmesi abdestin müstehaplarındanır.¹⁹ Müellif sakalların hilallenmesine dair delilleri ifade ettikten sonra Ebu Yusuf'un görüşünün daha uygun olduğunu belirtir. Bu tercihinin de şu şekilde temellendirmektedir: Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre hilallemenin hükmünün müstehap olmasının sebebi, naslarda Hz. Peygamber'in sakallarını hilallemeye devam ettiğine dair delil olmamasıdır. Sakalların hilallenmesi hakkındaki rivayetlerin de bir kısmını kabul etmemektedirler. Ancak müellif, kaynaklarda sakalların hilallenmesi ile ilgili kuvvetli rivayetlerin de bulunduğunu belirtmektedir. Örneğin *Sünenü't-Tirmizî* ve *Sünenü İbni Mâce*'de şöyle hadisler mevcuttur: Hz. Osman, "*Rasûlüllah sakallarını hilallerdi.*" demiştir.²⁰ *Sünenü Ebî Davud*'ta ise Enes b. Mâlik'ten rivayette; "*Rasûlüllah abdest aldıktan sonra bir avuç su aldı ve parmaklarını çenesinin altından sakallarının arasına sokarak sakallarını hilallemişti. Sonra da 'Rabbim bu şekilde yapmamı emretti' dedi*"²¹ ifadeleri yer almaktadır. Bu konuda bu rivayetlerin dışında başka hadisler de vardır. Ali el-Kârî, nakledilen bu rivayetlerin Ebu Yusuf'u desteklediğini söyleyerek, sünnet hükmünün daha uygun olduğunu belirtir.²² Dolayısıyla Ali el-Kârî'nin sünnet ve müstehap ayrımını benimsemesinden hareketle âhâd haberleri kendi içinde ayrıca tasnife tabi tuttuğu ileri sürülebilir.

Ali el-Kârî'ye göre şeklen mevkuף (Hz. Peygamber'e isnat edilemeyen, sahâbî sözü) olan hadis manen merfû (Hz. Peygamber'e isnat edilen hadis) olabilir. Şöyle ki, Hanefî mezhebinde boynun mesh edilmesi abdestin müstehaplarındanır. Ali el-Kârî bu hükmün kaynağı olarak boynunu mesheden kişinin övüldüğüne dair hadislerin olduğunu nakleder. Ancak bu hadisler mevkuftur. Müellif, sahâbînin böyle bir bilgiyi kendisinin veremeyeceğini, bunu mutlaka Hz. Peygamber'den duymuş olması gerektiğini ifade etmiş ve bu hadisin hükmen merfû olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında söz konusu rivayetlerin zayıf olduğunu, ancak farklı yollarla nakledilmelerinden dolayı bu rivayetlerin güçleneceğini ve bunlarla amel edilebileceğini söyler. Kaldı ki amellerin faziletine dair konularda zayıf hadislerle amel edilebileceğini belirtir.²³

¹⁸ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 52.

¹⁹ Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerai'*, nşr. Ali Muhammed Muavvad (Beyrut Dar'ul-Kütübî'l-İlmiye, 2005), 1: 99.

²⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, nşr. Ali b. Hasan b. Abdilhamit (Riyad Mektebetü'l-Maârif, 1998), "Taharet ve Sünenühe", 50; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, nşr. Ammar Tayyar v. dğr. (Dimaşk Müesseset'ü-Risâle, 2011), "Taharet", 24.

²¹ Süleyman b. Eş'as b. İshak es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, nşr. Muhammed Ali es-Seyyid İzzet Ubeyd ed-De'as (Beyrut: Daru İbn Hazm, 1997), "Taharet" 56.

²² Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 52.

²³ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 57.

Yatsıdan önce ve sonra kılınan dört rekat nafile(nâfile) namazlar Hanefî mezhebinde müstehap olarak kabul edilmiştir. Ali el-Kârî bu konuda bazı rivayetlerin bulunduğunu nakleder ve söz konusu rivayetler ile ilgili şöyle söyler: Bazı rivayetlerde yatsı namazından önce dört rekat namaz kılan kişinin, gece teheccüde kalkmış gibi sevap kazanacağı ve yatsıdan sonra dört rekat kılsa da o kişinin bu nafile(nâfile) namazları kadir gecesinde kılmış gibi sevap kazanacağı bildirilmektedir. Ama bu hadisler mevkuf olarak nakledilmektedir.²⁴ Ali el-Kârî net ifadeler içeren bu hadisin merfû hükmünde olduğunu söyler. Zira sahâbînin bu net ifadeyi Hz. Peygamber'den duymuş olması gerekmektedir, yoksa bunların akılla bilinmesi mümkün değildir. Ayrıca bu hadisi destekleyen başka rivayetlerin olduğunu da nakletmektedir.²⁵

Müellif bazen hadislerin tevil edilmesi gerektiğini belirtmiş ve bizzat kendisi de tevilde bulunmuştur. Müellifin tevil ettiği rivayetlere örnek olarak şunu zikredebiliriz: Hanefî âlimlerine göre tilavet secdesinin yapılması gereken yerlerden birisi de Hac suresinin 18. ayetidir. Şafiî âlimleri ise 18. ayetteki secde emrinin tilavet secdesi olduğu gibi 77. ayetteki secde emrinin de tilavet secdesi olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşlerine de Ukbe b. Amir'den(Âmir) gelen; "Hz. Peygamber'e (s.a.s.), 'ya Rasûlellah Hac suresi iki secde ile mi diğer surelere üstün kılındı' diye sordum. O da 'evet, iki secdeyi yapmayacak olan, onları okumasın' buyurdu"²⁶ hadisini delil getirmişlerdir.

Ali el-Kârî, bu hadisin isnadında zayıf râvîlerin bulunduğunu ileri sürer. Daha sonra Hac suresindeki ikinci secde ayetinin namazdaki secde anlamında olduğunu belirtir. İbn Abbas'tan gelen bazı rivayetlerin bu tevilini desteklediğini aktarır. Ali el-Kârî, Hz. Ömer gibi bazı sahâbîlerin de söz konusu ikinci secde ayetinde secde ettiklerine dair rivayetlerin mevcut olduğunu kabul etmiş, ancak bu sahâbîlerin vucuben (vücûben) değil, ihtiyaten secde yaptıklarını iddia etmek suretiyle bu rivayetleri tevil etmiştir.²⁷

Müellif bir meselede hüküm verirken haber ile istidlâlde bulunup, bu hükümü destekleyen kıyası ve akli da kullanmaktadır. Ali el-Kârî'nin fuzûlînin akdi konusundaki yorumları bu tespiti teyit eder mahiyettedir. Fürû-ı fıkıh literatüründe fuzûlî, velayeti, vekâleti veya izni olmayan ve bu halde bir başkası adına akit yapan kişi demektir. Fuzûlînin akdi konusu mezhepler arasında tartışmalıdır. İmam Şafiî'nin yeni görüşüne göre bu akit caiz değildir. Bu konudaki görüşleri şöyledir: Bu akit gerçekleşmez, çünkü fuzûlî, alışverişe konu olan malı kendisinin tasarruf yetkisi olmadığı bir mahalle izafe etmiştir. Bu durumda bu akit geçerli sayılamaz. Zira şariat bir başkasının malı hakkında tasarrufta bulunabilmeyi ancak velayet, vekâlet veya izin durumlarında meşrû kabul etmiştir. Fuzûlînin akdinde ise bu hallerden hiçbirisi mevcut değildir.

²⁴ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 329.

²⁵ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 329.

²⁶ Tirmîzî, "Sefer", 16.

²⁷ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 375.

Şafiî mezhebinin nakilden delili ise Hz. Peygamber'in Hakîm b. Hizam için buyurduğu "Yanında olmayanı satma."²⁸ hadisidir. Kişinin yanında olmayanı satması haramdır. Çünkü nehiy 'menhi anh'ın fesadını gerektirir.²⁹ Kişi yanında olmayan eşyayı mülkü olduğu halde satamıyorsa, mülkünde olmayanı evleviyetle satmaması gerekir.³⁰

Fuzûlînin akdi Hanefî mezhebinde batıl değil, mevkuf olarak kabul edilmiştir. Buna göre mal sahibinin onayına bağlı olarak caizdir. Eğer mal sahibi onay verirse, fuzûlînin yaptığı akdin ürünü olan para ya da mal, mal sahibine iade edilinceye kadar fuzûlînin elinde emanet hükmündedir. Aynî, bu konuda şunları söyler: Fuzûlînin akdi ancak mal sahibinin icazeti ile nâfiz olabilmektedir. Çünkü eğer mal sahibinin izni olmaksızın nâfiz olsa, mal sahibinin zarar görme ihtimali vardır. Ama icazet sonrası nâfiz olmasında mal sahibi için herhangi bir zarar söz konusu değildir. Bilakis fuzûlînin akdini icazet sonrasında geçerli kabul ettiğimiz zaman mal sahibi için fayda vardır. Zira mal sahibi bu akdin kendine yararlı olduğunu düşünürse icazet verecektir, aksi takdirde bu akit hükümsüz olacaktır.³¹

Ali el-Kârî de fuzûlînin akdi konusunda şöyle istidlâlde bulunur: Biz bu hükmü Hz. Peygamber ile Urve el-Bariki(el-Bârîkî) arasında geçen şu hâdiseden çıkarıyoruz: Rasûlüllah kurbanlık bir koyun alması için Urve'ye bir dinar verir. Urve de bu para ile iki koyun alır, sonra bu iki koyundan birisini bir dinara satar. Daha sonra Rasûlüllah'a gelir ve hem koyunu hem de bir dinarını verir. Bunun üzerine Hz. Peygamber de "Allah yaptığın alışverişe bereket versin" diye dua eder. Benzer rivayetler Hakîm b. Hizam hakkında da aktarılmıştır.³² Bu hadislerde sahâbîler yetkili olmadıkları halde Rasûlüllah'ın malında tasarrufta bulunmuşlardır. Daha sonra Hz. Peygamber'in icazetiyle bu akitler nâfiz olmuştur. Eğer bu akit batıl olsaydı Hz. Peygamber bu akdin batıl olduğunu söyler, akdi onaylamazdı.

Fuzûlînin akdi konusundaki bu hükümde akdi yapan kişi için de bazı faydalar söz konusudur. Mesela bu kişinin yaptığı alışveriş lağv, anlamsız bir fiil olmaktan kurtulur. Sonuç olarak fuzûlînin akdi konusundaki bu hüküm hem mal sahibine, hem akdi gerçekleştiren fuzûlîye hem de akdi yapan diğer kişiye yarar sağlamaktadır.³³

3. Ali el-Kârî'nin Fürû-ı Fıkıhta Âhâd Haberler ile İstidlali

Ali el-Kârî fürû kitabı olan *Fethu Bâbi'l-Înâye* isimli eserinde âhâd habere sıkça başvururken bazı âhâd haberleri de bir kısım nedenlerden dolayı terk etmiştir. Müellif kitapta kullanılmayan haberlerin terkedilme sebeplerini açıklamaktadır.

²⁸ İbn Mâce, "Ticarât", 20.

²⁹ Bu konudaki tartışmalar için bk. Fatih Orhan, "Nehyin Muktezası: Yasaklanan Fiilin Hükmü ve Hukukî Sonuç Doğurması", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017): ss. 71-91.

³⁰ Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebü'l-Hayr b. Salim İmrânî, *el-Beyân fî Mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*, nşr. Kâsım Muhammed en-Nuri (Beyrut: Dârü'l-Minhac, 2000), 5: 66.

³¹ Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa Aynî, *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*, nşr. Muhammed Ömer (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1980), 7: 400.

³² Tirmîzî, "Büyü", 34.

³³ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 2: 373-374.

Ali el-Kârî Hanefî mezhebinin bazı âhâd haberler ile amel etmemesinin sebeplerini açıklarken, Hanefî mezhebindeki âhâd haber ile kitaba ziyade yapılamayacağı gerekçesini kullanmıştır. Dolayısıyla Ali el-Kârî'nin de bu konudaki görüşü bu yöndedir. Ancak ziyade yapılamaması âhâd haberin hiç kullanılmadığı anlamına gelmemektedir. Kitabın mücmel bıraktığı yerlerde âhâd haber kullanılır, âhâd haber ile tafsil caizdir. Bu bölümde bunun uygulama örneklerini incelemeye çalışacağız.

3.1. Abdestte Başın Mesh Miktarı

Kur'an'ın mücmel bıraktığı yerlerde, söz konusu mücmeli tafsil eden âhâd haber ile amel edilmelidir. Bu kaidenin örneği olarak şu meseleyi zikredebiliriz: Ayette abdestin farzları sayılırken başın mesh edilmesi de zikredilmiştir. (Mâide, 5/6) Ancak bu ayetteki başın mesh edilmesini gerektiren ifade yeterince açık değildir. Zira ayette baş kelimesinden evvel 'ba' harf-i cerri yer almaktadır. Bu harf ile neyin kastedildiği tam olarak belli değildir. Bundan dolayı başı mesh etmenin farz miktarı mezhepler arasında ihtilafli bir konudur.

Mâlikî mezhebine göre abdestte, başın hepsinin mesh edilmesi farzdır. Mâlikîlerin bir delillerinden bir tanesi şöyledir: Bu ayetteki 'başlar' kelimesinden önceki 'ba' harf-i cerri istiâb (kaplama mesh) anlamındadır. 'Ba' harf-i cerri Kur'an'da, istiâb anlamında kullanılmıştır. Mesela; "Bu eski evi tavaf etsinler" (Hac, 22/29) ayetindeki "eski ev" tabirinin başında ve "Yüzünüzü ve ellerinizi toprak ile mesh edin" (Maide, 5/6) ayetinde yüz kelimesinden önce 'ba' harf-i cerri bulunmaktadır. Her iki ayette de istiâb anlamı kast edilmektedir. Dolayısıyla abdest ayetindeki 'ba' harf-i cerri istiâb anlamına gelmekte olup, başın bütünü mesh edilmesi farzdır.³⁴

Şafiî mezhebinde kabul edilen genel görüşe göre kişinin başından bir teli dahi mesh etmesi abdestteki mesh emri için yeterlidir. Ancak Şafiî alimlerinden Cüveynî en az üç saç telinin mesh edilmesi gerektiğini söylemiştir. Nevevî, Cüveynî'nin bu görüşünü kabul etmeyip mezhebin genel görüşünü savunmaktadır. Şafiî âlimleri ise mesh kelimesinin az bir yer için de kullanıldığını ileri sürerek farz olan miktarın başın en az miktarı olduğunu savunmuşlardır. Ancak Beğavî gibi bazı âlimler farz miktarın en az nâsiye (başın ön kısmı, dörtte biri) kadar olduğunu söyler.³⁵

Şafiî mezhebine göre başın bütünü mesh etmek ise sünnettir. Mâlikîlerin, başın hepsini mesh etmek gerektiği yönündeki görüşünü kabul etmezler. Başın hepsini mesh etmeyi, namazda rükû ve secdeyi uzatmaya benzeterek, aynı şekilde sünnet hükmünde olduğunu dile getirirler.³⁶

³⁴ Muhammed Ali Sabûnî, *Tefsiru Ayâti'l-Ahkâm mine'l-Kur'ân* (Beyrut: Daru Kütübî'l-İlmiye, 2004), 1: 385.

³⁵ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Nuri Nevevî, *el-Mecmû Şerhu'l-Mühezzeb li'ş-Şirâzî*, nşr. Muhammed Necib el-Mutî (Cidde: Mektebetü'l-İrşad, ts.), 1: 430.

³⁶ Süleyman b. Muhammed b. Ömer Büceyrimî, *Tuhfetü'l-Habîb ala Şerhi'l-Hatîb*, (Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiye, 1996), 1: 239.

Hanefî mezhebine göre ise farz olan mesh miktarı başın dörtte biridir. Hanefîler bu konuda, Hz. Peygamber'in uygulamasının sürekli bu yönde olması ile istidlâlde bulunmuşlardır. Örneğin Müslim, Muğire b. Şu'be'den şöyle bir rivayet aktarmaktadır: *"Rasûlüllah (s.a.s) abdest aldı, nâsiyesinin ve mestlerinin üzerine mesh etti."*³⁷ *Sünenü Ebî Davud*'ta da Hz. Peygamber'in başının önünü mesh ettiği yönünde rivayetlere yer verilmiştir.³⁸

Ali el-Kârî bu konuyu şöyle değerlendirir: Baş mesh miktarı konusunda Mâlikî mezhebi ihtiyata göre davranmış, Şafîî mezhebi ise ruhsat ve genişliği/kolaylığı esas almıştır. Ebu Hanife de Hz. Peygamber'in bu konudaki uygulamasından hareket etmiştir. Hadis kitaplarında, Hz. Peygamber'in başını başka bir şekilde mesh ettiği nakledilmemiştir. Eğer daha az bir yerin mesh edilmesi kifayet edecek olsaydı, Hz. Peygamber bunu talim için en az bir defa yapardı. Böyle bir rivayet olmadığına göre bu konudaki farz miktar nâsiye yani başın dörtte biridir.³⁹ Hanefî mezhebine göre Kur'an'daki mücmel bir ifadeyi tafsil eden âhâd haber ile amel edilmelidir. Bu örnekte de bu kaidenin uygulanması ele alınmıştır.

3.2. Namazdaki Kahkahanın Abdeste Etkisi

Hanefî mezhebine göre namazı bozan şeylerden birisi de kahkahadır. Tebessüm ise namazı bozamaz. Mezhep imamlarının bu konudaki delili, Dârekutnî'nin Ma'bed el-Cuhenî'nin rivayet ettiği *"Bir gün Rasûlüllah namaz kıldırıyordu. Mescitte üzerinde hurma dalı olan bir çukur vardı. Âmâ birisi geldi ve bu çukura düştü. Namaz kılanların bazıları güldü, Hz. Peygamber de namazı bitirince döndü ve 'gülenler namazını tekrar kılsın' buyurdu"* hadisidir.⁴⁰

Ali el-Kârî, kahkaha ile namazın bozulması konusunda Hanefî mezhebinin bazı eleştirilere maruz kaldığını söyler. Bu eleştiriler şöyledir: Fıkıh usulü kitaplarında geçtiği üzere Hanefî usûlüne göre fakih olmayan bir sahabînin rivayet ettiği haber eğer kıyasa muarız ise, haber ile amel edilmeyip kıyasa göre hüküm verilir. Bu haberi nakleden sahâbî de fıkıh ile meşhur değil, bunun da ötesinde maruf kategorisinde bile gösterilemez. Ancak böyle bir

³⁷ Ebû'l-Hüseyn en-Nisâbü'rî Müslim b. el-Haccac, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki (Kahire: Müessesetü'l-Muhtar, 2010), "Taharet", 274.

³⁸ Ebû Dâvûd, "Taharet", 57.

³⁹ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi'l-Înâye*, 1: 44.

⁴⁰ Ebû'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, nşr. Şuayb el-Arnaut (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004), "Taharet", 623. Ancak, burada belirtilmelidir ki Ma'bed ile ilgili bazı tartışmalar mevcuttur. İbn Hümmam Ma'bed ile ilgili şunları söylemiştir: Ma'bed'ten rivayet edilen bu hadisin senet zincirinde Ebu Hanife de vardır. Ancak bu Ma'bed, el-Cuhenî değildir. Zira onun Rasûlüllah ile görüşmesi yoktur. Bu kişi Hasan el-Basrî'nin talebesi olan, ilk defa kaderi inkar eden ve Hasan el-Basrî'nin hakkında "Ma'bed'ten uzak durun, o sapık ve saptırıcıdır" dediği kişidir. Ebu Hanife'nin bu hadisi rivayet ettiği Ma'bed ise el-Huzâ'î'dir. Bu kişi Rasûlüllah ile görüşmüştür. Detaylı bilgi için bk. Müslim, "İman", 1, 2; Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid b. Abdülhamid İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethi'l-Kadir*, nşr. Abdürrezzak Galip el-Mehdi (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 2003), 1: 52.

sahâbînin haberi ile kıyas terkedilmiş, mezhep içerisinde bulunan usûl kurallarına aykırı davranılmıştır.⁴¹

Müellif, Hanefî mezhebinin bu hadisi meşhur seviyesinde gördüğünü belirtir. Bunun gerekçesi olarak da söz konusu hadisin birçok sahâbî tarafından nakledilmiş olduğunu ileri sürer.⁴² Hadis kitaplarına bakıldığında bu hadisin mürsel ve müsned olarak birçok kişi tarafından rivayet edildiği görülür. Örneğin bu hadisi mürsel olarak Hasan el-Basrî, Katade, İbrahim en-Nehai ve Zühri gibi âlimler rivayet etmiştir. Müsned olarak da Ebu Musa el-Eş'ari, Cabir ve Enes gibi sahâbîler rivayet etmiştir.⁴³

Ali el-Kârî'nin kitabında belirttiği gibi meşhur hadis sadece birkaç sahâbînin rivayet ettiği hadis değildir. Bir hadisin meşhur kabul edilebilmesi için selef âlimlerinin de bu hadisi kabul etmeleri gerekmektedir. Bu hadis selef âlimleri tarafından kabul görmüş ve kendisi ile amel edilmiştir. Bundan dolayı Hanefî mezhebinde bu haber meşhur düzeyinde kabul edilmiştir.⁴⁴ Meşhur seviyesindeki haber ile kıyası terk etmek caizdir.⁴⁵ Bu konuda rivayet edilen âhâd haberler ile de amel edilemez.

3.3. Mescitte Cenaze Namazı

Hanefîlerin fıkıh usulü anlayışına göre âhâd haber ile amel edilmesini engelleyen hususlardan birisi de rivayetin toplumun çoğunluğunu ilgilendiren ve çoğunluk tarafından bilinmesi gereken bir konuya ilişkin olmasına rağmen sadece birkaç kişi tarafından bilinmesi ve aktarılmasıdır. Bu husus teknik olarak âhâd haberin umûm'l-belvâda rivayet edilmesi olarak ifade edilir. Âhâd haberin umûmu'l-belvâda rivayet edilmesi sadece Hanefî mezhebi için bir problem teşkil etse de âhâd haberin amel-i ehl-i Medîne'ye uygunluğunu şart koşan Mâlikî mezhebinin de yakın bir anlayışa sahip olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁶ Nitekim az sonra verilecek örnek başta olmak üzere Hanefî ve Mâlikî mezheplerinin pek çok konuda yakın hüküm vermelerinin altında bu metodolojik benzerliğin yattığı söylenebilir.

Umûmu'l-belvâda vârit olup da şaz kalan hadislerle bir örnek de şu meseledir: Hanefî ve Mâlikî mezhebinde cenaze namazının mescidin içerisinde kılınması mekruhtur. Müellif, Hanefî âlimlerinin bu kerahetin sıfatı hususunda ihtilafa düştüklerini söyler. Bir rivayete göre tahrimen mekruhtur, ancak bazı fetva kitaplarının tenzihen mekruh görüşünü tercih ettiğini nakletmiştir. Şafiî mezhebinde ise mescitte cenaze namazı kılmak mekruh değildir. Bu konudaki delilleri de Ebu Seleme'den rivayet edilen şu hadistir: Sa'd b. Ebî Vakkâs vefat edince Hz. Aişe "Onu mescide götürün, orada namazı kılınsın." dedi. Orada bulunanlar da bu

⁴¹ Ali el-Kârî, *Şerhu Muhtasari'l-Menâr*, 313.

⁴² Ali el-Kârî, *Şerhu Muhtasari'l-Menâr*, 313.

⁴³ Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Muhammed Zeylâî, *Nasbü'r-Raye li-Ehâdîs-i'l-Hidâye*, (Cidde: Müesseset'ür-Reyyan, ts.), 1: 53.

⁴⁴ Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerâi'*, nşr. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire: Daru'l-Hadis, 2005), 1: 128.

⁴⁵ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 1: 128.

⁴⁶ Nasi Aslan, "Hanefîlerin Umûmü'l-Belvâ ve Mâlikîlerin Amel-i Ehl-i Medîne İlkesi Bağlamında Haber-i Vâhid'in Değeri Üzerine", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2014): ss. 19-31.

durumu yadırgayınca Aîşe de “*Vallahi Rasûlüllah Beyza’nın iki oğlunun, Süheyl ve kardeşinin cenaze namazlarını mescitte kılmıştır.*” dedi.⁴⁷

Ali el-Kârî, Ebu Hureyre’den (Ebû Hüreyre) rivayet edilen “*Mescitte cenaze namazı kılana herhangi fayda yoktur.*”⁴⁸ hadisi ile istidlâlde bulunur. Daha sonra iki hadisin mukayesesini ile ilgili Tahâvî’den şunları nakleder: Bu hadis Âişe’nin hadisinden daha üstündür. Çünkü Âişe’nin hadisi, öncesinde nehiy bulunmayan, ibâhâ dönemine ait bir haberdir. Ebu Hureyre’nin haberi ise ibâhâdan sonraki nehyi bildiren bir haberdir. Dolayısıyla Ebu Hureyre’nin hadisi, Âişe’nin hadisini neshetmiştir.⁴⁹

Müellif, Tahâvî’nin görüşünü aktardıktan sonra hadis ile ilgili şöyle tevilde bulunur: Rasûlüllah’ın ashabının cenaze namazının mescitte kılınmasına itiraz etmeleri bu hususta Âişe’nin bilmediği bir şey bildiklerini gösterir. Çünkü Süheyl ve kardeşinin cenaze namazının kılınması bütün toplumun muttali olabileceği bir vâkıa olduğu için bu konuda ihtilaf olmaması gerekir. Söz konusu cenaze namazına ilişkin rivayetlerde ihtilaf olmasından hareketle bu hadis sahîh olsa bile bu uygulamanın şaz olduğunu söyleyebiliriz. Hadiste anlatılan olayın hususi bir sebebinin olduğunu da düşünebiliriz. Mesela Hz. Peygamber itikâfta iken cenaze gelmiş olup, o da dışarı çıkmamak için namazı içeride kıldırılmış olabilir. Ya da Hz. Peygamber’in cenaze namazını mescitte kılmanın caiz olduğunu göstermek için bu namazı kıldırıldığı düşünülebilir. Hanefî mezhebinde Hz. Aîşe hadisi ile amel edilmemiş, bunun sebebi olarak söz konusu haberin umûmu’l-belvâda vârit olmasına rağmen diğer sahabîlerin bu hadisi bilmemeleri ileri sürülmüştür.⁵⁰

TARTIŞMA ve SONUÇ

Ali el-Kârî klasik Hanefî teorisine uygun olarak âhâd haberin hücciyet değerini kabul etmektedir. Bunun yanında âhâd haberin maddî ve manevî olarak zannîlik içerdiğini ileri sürmektedir. Müellif ameli konularda kesin bilginin zorunlu olmadığını belirtmekte, bundan dolayı da âhâd haberler ile amel edilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Bunu da katî farz-zannî farz ayrımı ile ifade etmekte, katî farzların kelamın da ilgi alanına girdiğini ifade etmektedir. Diğer taraftan o, zannî farzları ise iman değil amel konusu olarak değerlendirmekte inkârı halinde din dışı olmakla ithamın söz konusu olmadığını belirtmektedir. Ali el Kârî klasik Hanefî kitaplarının tasnifinde yer alan vacip kavramını kullandığı gibi bunun yerine amelî farz kavramını da kullanmaktadır.

Ali el-Kârî, isnad zinciri itibarıyla, zahiren mevkuף olan bazı hadislerin metinleri gereği merfû hükmünde olması gerektiğini savunmuştur. Bunun en temel sebebi olarak da hadisin metninde yer alan, akılla bilinemeyecek ancak Hz. Peygamber’den işitme ile bilinip

⁴⁷ Müslim, “Cenâiz”, 101.

⁴⁸ Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed Tahâvî, *Şerhu Meâni’l-Âsâr*, nşr. Muhammed Seyyid Cârulhak Muhammed Zehra en-Neccâr (Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1994), 1: 492.

⁴⁹ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi’l-Înâye*, 1: 448.

⁵⁰ Ali el-Kârî, *Fethu Bâbi’l-Înâye*, 1: 448.

aktarılabilecek ibarelerin bulunmasını zikretmiştir. Dolayısıyla söz konusu rivayetler fıkıh ilmi açısından daha da önemli hale gelmektedir.

Ali el-Kârî'nin eseri incelendiğinde ortaya çıkan önemli sonuçlardan birisi de müellif herhangi bir hadisi incelerken sadece ilgili rivayeti değil, aynı anlamda başka rivayetleri de dikkate almakta ve konuyu oluşturan bu genel bakış açısına göre değerlendirmektedir. Hanefî mezhebinin istidlal ettiği hadislerin bir kısmı zayıf diye nitelendirilse bile Ali el-Kârî'nin bu metodu ile mezhebin istidlal ettiği nakli deliller güçlenmektedir. Ali el-Kârî bu yaklaşımıyla Hanefî mezhebinin hadis konusundaki yetkinliğini de ortaya koyma eğilimi göstermiştir.

Ali el-Kârî hadis alanındaki çalışmaları ile tanınmakta, kaleme aldığı fûrû kitabında da çokça hadis kullanmaktadır. Bunun yanında müellifin reye de başvurduğu, bir meseleyi akli istidlallerde de savunduğu görülmektedir. Dolayısıyla Ali el-Kârî'nin ehl-i hadis ile ehl-i reyin metodlarını mezc ettiği söylenebilir.

Ali el-Kârî'nin kitabının değişik yerlerinde belirttiği üzere Hanefî mezhebi pek çok konuda âhâd haberi dikkate almıştır. Nitekim başka mezheplerin kendisi ile istidlalde bulunmadığı bazı rivayetlerden hareketle hüküm vermiş ve bu konularda kıyas ve reyî terk etmişlerdir. Makale sınırları içinde bu sonuca ulaşılabilecek bazı örneklerle yer verilmiştir.

KAYNAKÇA/REFERENCE

- Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Sultan Muhammed. *Şerhu Muhtasari'l-Menâr el-Müsemâmâ Tavzîhü'l-Mebânî ve Tenkîhü'l-Meânî*. Nşr. İlyas Kaplan. Beyrut Daru Sadır, 2006.
- Ali el-Kârî, Nureddin Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî. *Fethu Bâbi'l-Înâye Bi-Şerhi'n-Nükâye*. Nşr. Ahmed Ferit Mizyadi. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 2009.
- Aslan, Nasi. "Hanefîlerin Umûmü'l-Belvâ ve Mâlikîlerin Amel-i Ehl-i Medîne İlkesi Bağlamında Haber-i Vâhid'in Değeri Üzerine". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2014): 19-31.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa. *el-Binâye fî Şerhi'l-Hidâye*. Nşr. Muhammed Ömer. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1980.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîh'ül-Buhârî*. Nşr. Halil b. Me'mun Şiha. Beyrut: Daru'l-Marife, 2010.
- Büceyrimî, Süleyman b. Muhammed b. Ömer. *Tuhfetü'l-Habîb ala Şerhi'l-Hatîb*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1996.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali. *Kitab'üt-Ta'rifât*. Nşr. Muhammed Abdurrahman Maraşlı. Beyrut: Daru'n-Nefâis, 2003.
- Dârekutnî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed. *Sünenü'd-Dârekutnî*. Nşr. Şuayb el-Arnaut. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Nşr. Muhammed Ali es-Seyyid İzzet Ubeyd ed-De'as. Beyrut: Daru İbn Hazm, 1997.
- Ebû Zehra, Muhammed. *Usûlü'l-Fıkıh*. Kahire Daru'l-Fikri'l-Arabî, 2006.
- Ebu'l-Hayr, Abdullah Mirdad. *el-Muhtasar min Kitabi Neşri'n-Nevr ve'z-Zeher*. Nşr. Ahmed Ali Muhammed Said el Amudi. Cidde: el-Alem'ül-Marife, 1986.
- Gündüz, Tufan. "Safavîler". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 35: 451-457. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

- İbnü'l-Hümâm, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid b. Abdülhamid *Şerhu Fethi'l-Kadir*. Nşr. Abdürrezzak Galip el-Mehdi. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 2003.
- İmrânî, Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebü'l-Hayr b. Salim. *el-Beyân fî Mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*. Nşr. Kâsım Muhammed en-Nuri. Beyrut: Dârü'l-Minhac, 2000.
- Karâfî, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. İdris b. Abdürrahim. *ez-Zahîre*. Nşr. Muhammed Hacci. Beyrut: Daru'l-Garbi'l-İslâmî, 1994.
- Kâsânî, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed. *Bedâiü's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerâi'*. Nşr. Muhammed Muhammed Tamir. Kahire: Daru'l-Hadis, 2005.
- Kâsânî, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed. *Bedâiü's-Sanâi' fî Tertibi's-Şerai'*. Nşr. Ali Muhammed Muavvad. Beyrut Dar'ul-Kütübi'l-İlmiye, 2005.
- Korkmaz, Ömer. *Osmanlı Fıkıh Usûlü Anlayışı - Fudayl Çelebi (el-Cemâli) Örneği* -. Ankara: Bizim Büro, 2017.
- Leknevî, Muhammed Abdülhay b. Muhammed. *el-Fevâidü'l-Behiyye fî Terâcimi'l-Hanefiyye*. Nşr. Seyyid Muhammed Bedruddin Ebu Firas. Beyrut: Daru'l-Marife, ts.
- Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid er-Rebei İbn. *Sünenü İbn Mâce*. Nşr. Ali b. Hasan b. Abdilhamit. Riyad Mektebetü'l-Maârif, 1998.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdullah el-Asbahî *el-Muvatta*. Nşr. Ebu'l-Fadl Abdullah b. Muhammed b. Sıddık. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 2003.
- Merginânî, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr. *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübedâi'*. Nşr. Zalul Yusuf. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 1995.
- Müslim b. el-Haccac, Ebü'l-Hüseyn en-Nisâbü'rî. *Sahîhu Müslim*. Nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki. Kahire: Müessesetü'l-Muhtar, 2010.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Nuri. *el-Mecmû Şerhu'l-Mühezzeb li's-Şirâzi'*. Nşr. Muhammed Necib el-Mutî. Cidde: Mektebetü'l-İrşad, ts.
- Orhan, Fatih. "Nehyin Muktezası: Yasaklanan Fiilin Hükmü ve Hukukî Sonuç Doğurması". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017): 71-91.
- Özel, Ahmet. "Ali el-Kârî". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 2: 403-405. TDV Yayınları: İstanbul, 1989.
- Sabûnî, Muhammed Ali. *Tefsiru Ayâti'l-Ahkâm mine'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru Kütübi'l-İlmiye, 2004.
- Sahnun, Abdüsselam b. Saîd Tenûhî. *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1994.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüelimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. *Usûlü's-Serahsî*. Nşr. Ebu'l-Vefa el-Afganî. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2005.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali eş-. *el-Bedru't-Tâli'*. Nşr. Muhammed Ali Bidun. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, 1998.
- Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed. *Şerhu Meâni'l-Âsâr*. Nşr. Muhammed Seyyid Cârulhak Muhammed Zehra en-Neccâr. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1994.
- Tirmîzî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *Sünenü't-Tirmîzî*. Nşr. Ammar Tayyar v. dğr. Dimaşk Müesseset'ü-Risâle, 2011.
- Zeylâî, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Muhammed. *Nasbü'r-Raye li-Ehâdîsi'l-Hidaye*. Cidde: Müesseset'ür-Reyyan, ts.

Extended Abstract

Ali el-Qārî's Evaluations on The Hadithes Used as a Proof in Hanefian Madhhab

Vast majority of Sunnah which takes place among the important sources for fiqh (Islamic Jurisprudence) was transmitted as single (ahad) transmissions. There are hundreds of hadith in hadith books. Since there are contradictions among most of these single transmissions, it has been compulsory to handle them within a certain methodology, which leads to Madhhabs having different approaches. As a result, Madhhabs have developed different approaches concerning the acceptance of single transmissions. The subject single transmissions is discussed in detail in the methodology and practical books. Through these books, sects became systematic.

The views of the schools about ahad news should be determined. For this reason, the books of Hanefi School were examined. It was given importance the Ali Al-Qari 's books, because it is the subject of the study. Hadiths used by the school were detected and Ali Al-Qari' comments on these hadiths were investigated.

Scholars from different Madhhabs have penned books to be able to clarify their Madhhabs' position against the single transmissions. The chief work that examines the hadithes used by Hanefian scholars is the sharh (detailed explanation) called Fethu Bab Al- Inayah by Ali Al-Qari. Ali Al-Qari was born in the Middle Asia but he had to move to Makkah. He educated himself pretty well in religious studies, which is confirmed by his important works in different branches. Ali Al-Qari's studies on the hadith give importance to the opinions of the hadiths used by the Hanefian Madhhab.

Among Ali Al-Qari's significant works, one can mention his book called Fethu Bab Al- Inayah. In this work, the author grounds the Hanefian Madhhab and especially handles the Madhhab's approach to hadithes. As seen in our study, Hanefian Madhhab covers single transmissions within a methodology and meticulously and uses as a source. In this study we handle Ali Al-Qari's theoretical views on single transmissions and we examine his method of using single transmissions as a proof on some subject matters in Islamic jurisprudence.

Ali Al-Qari acknowledges the importance of single transmissions but he claims there are certain conditions for the adoption of the single transmissions. Ali Al-Qari says the Hanefian Madhhab accepts the single transmissions according to these conditions. Ali Al-Qari says schools think differently at this point. Ali Al-Qari examines the different ways of these hadiths while researching the hadiths used by the Hanefian Madhhab.

Keywords: Jurisprudence, hadith, Ali Al-Qārî, khabar al-âhâd, Hanefian Madhhab.